

відношення до музичних явищ і мати дар оцінювання: це не є абсолютною приналежністю професіоналів та спеціалістів [1].

Джазове мистецтво, як музично-педагогічний потенціал, може більш активно розвинути здатності сприйняття музики, тобто активізувати слухове сприйняття, загострити слухове враження, що є головною основою для будь-якої музичної діяльності. І це, безумовно, пов'язано з природою засобів музичної виразності джазу, традиціями існування, функціонування та значення джазу в музичній культурі ХХ століття.

Висновки... Вплив суспільних явищ на формування музичної культури країни постійно зростає. Відсутність регулювання представлення музичного продукту слухачу приводить до появи низькопробних прикладів музики і зниження рівня естетичної культури в суспільстві.

Задача музичної педагогіки знайти музичні напрямки, які б водночас відволікли б молодь від низькопробних субкультур та вдовольнили всі музично-естетичні потреби молоді людини. І особливо це стосується виховання сучасних музикантів, які є носіями та "інструментами" втілення сучасної музичної культури.

В більшості випадків вивчення джазового мистецтва обмежується теоретичним та практичним освоєнням джазового стилю. Справжня робота починається з іншого розуміння джазу. Тому подальше дослідження буде вестись у напрямку, який допоможе виявити значення джазу в підвищенні рівня розвитку, розширення музичних вподобань та сприйняття складної академічної музики.

Література

1. Асаф'єв Б.А. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б.А.Асаф'єв. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1973. – 144 с.
2. Коллиер Дж.Л. Становление джаза/ Дж.Л. Коллиер. – М. : Радуга, 1984. – 390 с.
3. Конен В. Пути американской музыки / В. Конен. – Издание 3-е. – М.: Советский композитор, 1977. – 445с.
4. Конен В. Рождение джаза/ В. Конен. – М.: Советский композитор, 1990. – 318с.
5. Махрасеев Л. В лёгком жанре: очерки и заметки / Л.Махрасеев. – 2-е изд., уточн. и доп. – Л. : Советский композитор, 1986. – 296с.
6. Понасье Ю. История полинного джаза / Ю.Понасье . – М. : Музыка, 1987 – 127с.
7. Танько Т.П. Музично-педагогічна освіта в Україні / Т.П.Танько. – Х. : Основа, 1998. – 192 с.
8. Шевченко Г.П., Бутенко Л.Л. Основы мировой художественной культуры и искусствознание: [пособие для учителей общеобразовательных кол, гимназий, лицеев]/ Шевченко Г.П., Бутенко Л.Л. – Луганск, Вид-во Східноукраїнського нац. ун-ту ім. В.Даля, 2000. – 150с.

Анотація

У статті розглядається проблема проблема збачення засобів музичного та естетичного виховання сучасної молоді. Розглядається значення джазового мистецтва в формуванні музиканта нової формації.

Анотация

В статье затрагивается проблема обогащения средств музыкального и эстетического воспитания современной молодежи. Рассматривается значение джазового искусства в формировании музыканта новой формации.

Summary

The problem of enriching of facilities of musical and aesthetic education of modern youth is affected in the article. The value of jazz art is examined in forming of musician of new structure.

Ключові слова: педагогічний потенціал, музично-естетичне виховання, джаз.

Ключевые слова: педагогический потенциал, музыкально-эстетическое воспитание, джаз.

Key words: pedagogical potential, musical and aesthetic education, jazz.

Подано до редакції 15.03.2011.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, доц. Сбітневою Л.М.

УДК [37:008]:371.1

© 2011.....Шурин О.І.

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасний стан розвитку освіти вимагає нових професійних компетенцій, оволодіння ними і впровадження у практику. Ці чинники призводять до змін у технологіях професійної підготовки майбутніх учителів. Важливого значення набуває поняття професійно-педагогічної культури вчителя, яка є однією з підсистем людської культури. Відтак, формування професійно-педагогічної культури в майбутніх учителів стає однією з основ забезпечення якісної освіти і є актуальним напрямком досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів всебічно висвітлювалася в роботах П.Аутова,

С.Архангельського, А.Барабанщикова, В.Безпалько, Є.Бондаревської, М.Букач, А.Вербицького, О.Гармаш, В.Гриньової, М.Дьяченко, Т.Іванової, І.Ісаєва, Л.Кандиновича, Г.Каштанової, О.Рудницької, Т.Щеглової та ін. дослідників. У педагогічній теорії професійно-педагогічна культура вчителя розглядалася в різних аспектах, зокрема: методичному (В.Гамарін, В.Краєвський, В.Сластьонін та ін.), морально-етичному (Е.Гришин, Н.Крилова, Н.Щуркова, Д.Яковлева та ін.), комунікативному (О.Мудрик), технологічному (М.Левіна). Проте, з урахуванням нових підходів до процесу навчання, професійно-педагогічна культура вчителя потребує уточнення показників її сформованості.

Формулювання цілей статті... Метою нашої статті є аналіз психолого-педагогічної літератури щодо формування професійно-педагогічної культури вчителів та теоретичне обґрунтування етапів становлення професійно-педагогічної культури у ході фахової підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження... В навчальному процесі вчитель виступає не лише носієм певної системи знань, а й високоморальною особистістю, для якої притаманні справедливість, чесність, доброта та відповідальність. Справжній вчитель виступає прикладом для учнів і навіть для їх батьків. Сприятливі взаємовідносини вчителя з учнем є однією з умов успішності та результативності процесів навчання й виховання. Тому однією з важливих професійних якостей педагога є володіння професійно-педагогічною культурою.

Виявлення сутності категорії “професійно-педагогічна культура” можна здійснити на основі аналізу понять “культура” та “педагогічна культура”. Культура виступає історично визначеним рівнем розвитку суспільства [8, с.358], що відображається в організації життя і діяльності людей, їхніх взаємовідносинах, матеріальних і духовних цінностях та сприяє гармонізації людських відносин. Культура є способом духовного життя людей, яка проявляється і в професійній діяльності людини [6, с. 54]. В процесі виховання культури людина навчається всьому найкращому, передовому, що напрацьовано людством.

Так, згідно Ю.Давидова культура є основою, що гармонізує стосунки двох взаємопов'язаних сторін: природи і соціуму (природно-історичне буття людини) [4, с. 23]. Згідно, І.Зязюна культура задає систему ціннісних уявлень для кожної людини і регулює її індивідуальну, соціальну поведінку, слугує базою для постановки й здійснення пізнавальних, практичних, професійних та особистісних завдань [5, с. 131]. Загальна культура вчителя визначається також як сукупність зрілості й розвиненості соціально важливих особистісних характеристик, котрі реалізовані у його професійній діяльності (М.Єрмоленко, В.Міжєриков). Відтак, культура виступає способом духовного життя людей, яка проявляється і в професійній діяльності людини.

Складовою загальної культури виступає педагогічна культура (В.Белін, Н.Крилова, Н.Кузьміна, В.Максимова, В.Радул, В.Сластьонін, М.Тарасевич, Н.Щуркова, Д.Яковлева та ін.), яка характеризує особистість та діяльність вчителя, його педагогічні цінності і професійну поведінку [3, с. 101]. В педагогічному процесі під педагогічною культурою розуміють єдність загальнокультурних і моральних проявів людської поведінки. Поняття педагогічної культури вчителя розглядається (С.Бондаревська, О.Гармаш, В.Міжєриков) як система, що охоплює такі структурні компоненти: педагогічні цінності, творчість у педагогічній діяльності, педагогічна майстерність, педагогічна спостережливість, педагогічне мислення та педагогічна емпатія, педагогічне спілкування, педагогічні здібності та уміння, педагогічний талант, педагогічний імідж та професійно-педагогічна компетентність, здатність до самоосвіти та самовиховання. Педагогічна культура включає оволодіння педагогічною теорією та практикою, сучасними педагогічними технологіями, способами творчої самореалізації індивідуальних можливостей особистості в педагогічній діяльності [6, с. 100]. Рівень сформованості педагогічної культури визначається ступенем сформованості її компонентів: педагогічних позицій, професійних знань та педагогічного мислення, професійної поведінки вчителя. Так, В.Радул поняття “професійно-педагогічна культура” та “педагогічна культура” вважає практично тотожними. На думку вченого, педагогічна культура включає високий професіоналізм, володіння методикою викладання, наявність у вчителя культуротворчих здібностей і є своєрідним каталізатором вияву індивідуальності [10, с. 8].

Взаємозв'язок загальної та професійно-педагогічної культури вчителя очевидний: педагогічна культура базується на загальній, але з урахуванням специфіки педагогічної діяльності, педагогічного досвіду, педагогічної взаємодії.

Професійно-педагогічна культура вчителя базується на спеціальній і педагогічній освіті та передбачає високий рівень професійної діяльності. Метою формування професійно-педагогічної культури виступає бажання вчителя бути майстром своєї справи, відповідати власному ідеалу, формування потреби у постійному самовдосконаленні своїх професійних навичок. Поняття професійно-педагогічної культури багатоаспектне і характеризується широким колом різних видів культури особистості, проте провідне місце у цій сукупності належить саме педагогічній культурі. Різняться погляди дослідників щодо змісту і структури професійно-педагогічної культури вчителя. Так, І.Ісаєва професійно-педагогічну культуру пояснює як системне утворення, яке включає певну сукупність компонентів (аксіологічний – психолого-педагогічне знання, розвинене педагогічне мислення, високий рівень педагогічної рефлексії, потреба в педагогічному самовдосконаленні, педагогічний такт, творчий характер педагогічної діяльності, педагогічна етика, культура мови вчителя; технологічний – педагогічна

техніка вчителя, технологія педагогічного спілкування, технологія вирішення педагогічних задач і т.п.; творчий – спосіб здійснення переходу від одного етапу навчання до іншого, творча діяльність учнів і самого вчителя), власну структуру, взаємодіє з оточуючим середовищем [1, с.107]. З позиції Л.Нейштадт, професійно-педагогічна культура обіймає такі складові: процесуальна, творча, ціннісно-емоційна, духовно-інтегральна. Н.Бледнова розглядає професійно-педагогічну культуру як інтегральне системне, динамічне утворення особистості вчителя, яке визначає професійну поведінку і діяльність вчителя та поєднує його загальний і професійний розвиток. На думку М.Пічкур, професійно-педагогічна культура постає як ціннісно-педагогічна діяльність учителя, спрямована на формування гармонійно розвиненої особистості учня [9, с. 150].

Відтак, професійно-педагогічна культура виступає, інтегративною сукупність фізичних, інтелектуальних, загальнокультурних і моральних якостей, професійних знань і вмінь, необхідних для успішної навчальної та виховної роботи.

Узагальнюючи різні підходи зазначимо, що професійно-педагогічна культура є компонентом загальної культури особистості та утворює систему, в якій найголовніше місце посідає творча діяльність людини. Змістом професійно-педагогічної культури є розвиток особистості, який відбувається через її професійну діяльність і завдяки професійним якостям особистості. Процес формування професійно-педагогічної культури слід розглядати з позицій цілісного професійного становлення особистості вчителя. Система формування компонентів професійно-педагогічної культури майбутніх учителів (пізнавальний, мотиваційно-емоційний, діяльнісний та регулятивний) розроблена В.Боднарем [2, с. 162]. Пізнавальний компонент включає знання психофізіологічних особливостей учнів, розвиток професійно-важливих якостей, знання з методики здійснення навчально-виховного процесу, обізнаність у змісті педагогічної діяльності. Мотиваційно-емоційний компонент включає позитивне ставлення до педагогічної діяльності та бажання займатися професійно-педагогічною діяльністю. Діяльнісний компонент включає уміння, необхідні для виконання професійно-педагогічної діяльності, прагнення до самовдосконалення, самоосвіти та самовиховання. Регулятивний компонент полягає в умінні вдосконалювати професійно-важливі якості.

У загальному вигляді, слідом за Л.Коганом можна виділити два блоки професійної культури: професійно-організаційний, який включає знання, уміння, досвід, майстерність вчителя та соціально-моральний, до якого належать ціннісні орієнтації та морально-вольові якості, що визначають ставлення вчителя до своєї професійної діяльності. Професійна культура безпосередньо пов'язана з моральною, правовою, розумовою, естетичною екологічною культурою.

Показниками сформованості професійно-педагогічної культури, згідно О.Барабанщикова та Я.Черньонкова виступають: гуманістично-педагогічна позиція у ставленні до учнів; психолого-педагогічна компетентність; розвинене педагогічне мислення; володіння педагогічними технологіями; загальнопедагогічна підготовка; володіння спеціальними професійними знаннями (обізнаність у сфері предмета викладання) і вміння застосовувати їх на практиці; активна життєва позиція (творча, професійна педагогічна діяльність тощо); культура професійної поведінки; культура спілкування; духовна культура (світоглядна, чуттєво-емоційна, моральна); окремі види особистісної культури (комунікативна, дослідницька, екологічна, фізична); правила поведінки та норми взаємовідносин, що визначають характер професійно-педагогічної культури; аналіз професійних потреб, які залежать від рівня професійної підготовки та можливості постійного самовдосконалення; потреба в постійній самоосвіті; саморегуляція та самоаналіз власної педагогічної діяльності; програма подальшого професійного розвитку; особисті професійно-педагогічні якості самого вчителя, котрі сприяють ефективній професійній діяльності; педагогічна спрямованість особистості; педагогічна майстерність; психолого-педагогічна ерудиція та інтелектуальність; саморегуляція власної діяльності [11, с. 300].

Формування професійно-педагогічної культури майбутніх вчителів як складний та багаторівневий процес обіймає низку етапів:

1. Формування професійно-педагогічних намірів і усвідомлений вибір педагогічної професії (соціально і психологічно обдуманий вибір професії вчителя).
2. Продуктивне засвоєння знань, умінь і навичок, взаємодія і взаємовплив об'єкта і суб'єкта навчального процесу (оцінювання вчителем власної особистості як суб'єкта педагогічної діяльності).
3. Професійно-педагогічна адаптація (визначення власного місця в системі професійної освіти, в колективі; рівень розвитку педагогічних, професійно-важливих якостей і психологічний комфорт).
4. Повна реалізація особистості в педагогічній діяльності (когнітивний аспект – наявність об'єму знань; операційний – наявність сформованих умінь і навичок, які забезпечують ефективне засвоєння знань; практичний – застосування отриманих професійних знань і умінь на практиці) [7, с. 135].

Формуванню професійно-педагогічної культури у майбутніх вчителів сприяють наступні умови: навчально-педагогічна направленість учителя; постійне накопичення психолого-педагогічних знань; розвиток педагогічної рефлексії і педагогічного стилю мислення; формування індивідуального стилю педагогічної діяльності; вивчення

вчителем досвіду колег, своїх попередників і узагальнення власного педагогічного досвіду; формування потреби в професійно-педагогічному самовдосконаленні і самоосвіті [6, с. 154].

Зміст професійно-педагогічної культури розглядається і в аспекті взаємодії педагога з навколишнім світом. Згідно цього педагогічна культура передбачає оволодіння вчителем також іншими культурами. Так, педагог повинен володіти екологічною культурою (характеризує взаємовідносини людини з оточуючим світом), технологічною культурою (характеризує різноманітність трудових відносин і готовність до виконання різних видів трудової діяльності), правовою культурою (характеризує правові відносини з людьми), політичною культурою (характеризує особливості відносин з владою), культурою сімейних відношень, комунікативною культурою, гносеологічною культурою, економічною культурою (характеризує специфіку економічних взаємовідносин особистості з іншими людьми).

Висновки... Відтак, професійно-педагогічна культура майбутніх учителів як цілісний інтегрований процес є однією з умов становлення особистісно-орієнтованої освіти та виховання. Професійно-педагогічна культура учителя походить від загального поняття культури і передбачає глибоке знання методології науки й уміння використовувати її досягнення на практиці. Вчитель, якому властива професійно-педагогічна культура, володіє необхідними професійними якостями та умінями, творчістю у здійсненні діяльності. Узагальнюючи результати огляду наукових досліджень, присвячених проблемі формування професійно-педагогічної культури майбутніх учителів, можна констатувати, що сьогодні в педагогіці ще не склалося єдиного розуміння щодо природи цього явища, його структури і сутності, тому вивчення означеного поняття є перспективним напрямком досліджень.

Література

Бледнова Н.О. Професійно-педагогічна культура вчителя / Н.О.Бледнова // [Луганський держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. Вісник. – Луганськ, 1999. – №4 \(14\): Педагогічні науки.](#) – С.105-108.

1. Боднар В.В. Особливості розвитку культури педагогічної праці студентів у процесі позааудиторної діяльності / В.В.Боднар // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. Серія педагогічні науки. – Випуск XIII. – К.: Логос, 2001. – С.162-170.
2. Бондаревская Е.В. Педагогика / Е.В. Бондаревская, С.В. Кульневич. – М.: Ростов-на-Дону, 1999. – 321с.
3. Давыдов Ю.Н. Культура-природа-традиции / Ю.Н.Давыдов. – М.: Наука, 1978, С. 23, 51.
4. Зязюн І.А. Краса педагогічної дії /І.А. Зязюн, Г.М. Сагач – К.: АПН України, 1997. – 302 с.
5. Мижериков В.А. Введение в педагогическую деятельность: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений / В.А. Мижериков, М.Н. Ермоленко – М.: Педагогическое общество России, 2002. – 268 с.
6. Овчинникова М.В. Модель профессионально-педагогического становления учителя начальных классов / М.В.Овчинникова // Проблемы современной педагогической освіти. Сер.: Педагогика і психологія. – 36. статей: Вип. 8. 4.2. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – С. 135-140.
7. Педагогічний словник / За ред. М.Д. Ярмаченка. – К.: Пед. думка, 2001. – 376 с.
8. Пічкур М.О. Про категоріальний зміст поняття «Професійна культура вчителя» / М.О. Пічкур // [Збірник наукових праць. — К.: «Міжнародна фін. агенція», 1998.](#) – С.150-156.
9. Радул В.В. Соціальна зрілість учителя / В.В. Радул. – К.: Вища школа, 1997. – 269 с.
10. Черньонков Я. Аналіз категорії «Професійна культура вчителя» в педагогічній науці / Я.Черньонков // Наукові записки. — Кіровоград.: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2006. – Вип.71: Сер.: Педагогічні науки. – С. 298-30.

Анотація

У статті проаналізовано поняття “професійно-педагогічної культури” майбутніх учителів. Досліджені етапи формування, визначені показники та компоненти професійно-педагогічної культури майбутніх учителів.

Аннотация

В статье проанализировано понятие «профессионально-педагогической культуры» будущих учителей. Исследованы этапы формирования, определены показатели и компоненты профессионально-педагогической культуры учителей.

Summary

The article discusses the concept of "vocational and educational culture" of future teachers. Investigated stages of vocational and educational culture. Defined indicators and components of vocational-pedagogical culture of teachers.

Ключові слова: професійно-педагогічна культура, професіоналізм, особистість учителя, педагогічна діяльність, професійні якості, професійно-педагогічна поведінка.

Ключевые слова: профессионально-педагогическая культура, профессионализм, личность учителя, педагогическая деятельность, профессиональные качества, профессионально-педагогическое поведение.

Key words: vocational and educational culture, culture, teaching culture, professionalism, professional culture, teacher personality, teaching activities, professional quality, professional teacher behavior.

Подано до редакції 04.03.2011.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Литвиненко С.А.